

Anna Dymarek

Konserwacja dwóch ksiąg klasztornych ze zbioru Archiwum Państwowego w Bydgoszczy

słowa kluczowe: konserwacja, restauracja, Archiwum Państwowe, archiwalia klasztorne, cystersi, karmelici, Bydgoszcz, Koronowo

Pracownia konserwacji archiwaliów w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy została powołana 1 grudnia 1999 r. Głównym zadaniem zatrudnionego w niej konserwatora dzieł sztuki jest kompleksowa ochrona archiwaliów, m.in. sprawowanie nadzoru nad warunkami ich przechowywania oraz troska o stan zachowania zbiorów. W pracowni konserwacji przeprowadza się również pełną konserwację indywidualnych obiektów zabytkowych.

W lipcu 2014 r. do konserwacji wytypowane zostały dwie księgi ze zbiorów Archiwum Państwowego w Bydgoszczy. Są to kopiarusz z zespołu akt *Klasztor cystersów w Koronowie* oraz księga z zespołu *Klasztor karmelitów w Bydgoszczy*. Na decyzję o konserwacji tych ksiąg wpłynął zły stan zachowania oprawy, grożący dalszymi zniszczeniami bloków ksiąg.

Celem prac konserwatorskich i restauratorskich było powstrzymanie zachodzących w obiektach procesów destrukcji materiałów oraz zabezpieczenie ich przed dalszym niszczeniem. Z uwagi na wartość zabytków należało tak zaplanować zabiegi, aby zachować ich integralność, a także jak najwięcej autentycznej substancji obiektu zabytkowego.

Na samym początku założono częściowy demontaż oprawy. Deski i skórzane obleczenie oraz tektury nie spełniały dostatecznie zarówno swoich funkcji użytkowych, jak i estetycznych, a częściowy demontaż pozwolił na przeprowadzenie potrzebnych zabiegów konserwatorskich.

Zakładając minimalne ingerencje w konstrukcje ksiąg, podjęto decyzję o przeprowadzeniu zabiegów konserwatorskich i restauratorskich bez demontażu bloku, w celu zachowania integralności i autentycznej konstrukcji bloku.

Istotnym dla przebiegu konserwacji i restauracji ksiąg było wzmocnienie skórzanego obleczenia, które było poważnie osłabione, posiadało liczne ubytki i pęknięcia. Zaplanowano dublaż obleczenia na skórę licową, bez wklejania dodatkowych łąt, tak aby skóra dublażowa jedynie scalała się kolorystycznie z zabytkowym obleczeniem. W ten sposób skóra została wzmocniona, poprawiła się także jej estetyka, a jednocześnie wskazała historię obiektu, gdyż miejsca ubytków są łatwo rozróżnialne i nierównorzędne ze skórą zabytkową.

Z uwagi na to, że jedno z zastosowanych rozwiązań konstrukcyjnych ksiąg (przyklejenie obleczenia do grzbietu) wpływało negatywnie na skórzane obleczenie, należało zaproponować nowe rozwiązanie, które ograniczyło ich niszczenie, a jednocześnie nie odbiegało drastycznie od oryginalnej konstrukcji. Stosując zasadę, według której należy usuwać to, co działa niszcząco na zabytek, zdecydowano się na nieprzyklejenie ponownie skóry do grzbietu książki, aby uniknąć wtórnego zniszczenia skóry obleczenia oraz grzbietu bloku. Konieczne było wzmocnienie zawieszenia bloku, co odciążyłoby oryginalne zwięzy i zapobiegło ich pęknięciu.

Wszystkie wykonane zabiegi konserwatorsko-restauratorskie miały na celu zachowanie w jak największym stopniu cech decydujących o wartości zabytku, m.in. takich jak wartość historyczna (naukowa i dokumentacyjna), wartość autentyczności i dawności. Starano się tak dobrać zastosowane zabiegi, aby w minimalnym stopniu ingerować w materię zabytku, poprawić jego stan zachowania, a jednocześnie zabezpieczyć przed dalszymi zniszczeniami oraz dodać wartość estetyczną.

Klasztor Cystersów w Koronowie – kopiaiurusz dokumentów, b.d., sygn. 225

Fot. 1. Kopiaiurusz z klasztoru Cystersów w Koronowie, stan przed konserwacją

Klasztor Cystersów w Koronowie został lokowany w 1250 r. w Byszewie przez skarbnika kujawskiego, Mikołaja, za poparciem księcia Kazimierza Konradowica. Następnie przeniesiony został do wsi Smeysze (Koronowo), gdzie powstały murowane zabudowania klasztorne. W 1315 r. klasztor już stał, nie można

jednak określić, w jakim stopniu zaawansowane były prace budowlane. Ostatecznie budowla została zakończona około połowy XIV w. W 1368 r. klasztor przystąpił do lokacji miasta Koronowa na prawie magdeburskim. Rozwój klasztoru do początków XV w. przebiegał bez przeszkód. Stał się największym właścicielem ziemskim na Północnych Kujawach, posiadając na początku XV w. 53 miejscowości. Okres wojen z Krzyżakami przyniósł zniszczenia i rabunki, jednak nastąpił po nim okres rozwoju. W 1523 r. sufragan gnieźnieński konsekrował kościół i siedem nowych ołtarzy. Opat Adam Mirakowski ufundował szpital św. Ducha (rozebrany w 1832 r.), przebudowano również kościół parafialny. Kolejne straty przyniosły klasztorowi wojny z lat 1655-1660 i wojna północna. Zniszczenia te zostały jednak usunięte, a sytuacja klasztoru na tyle się poprawiła, że rozpoczęto budowę nowych obiektów klasztornych i zmianę wyposażenia kościoła. Prawdopodobnie w latach 40. XVIII w. powstała nowa rezydencja opata, a następnie nowe zabudowania klasztorne oraz liczne zabudowania gospodarcze. Po 1772 r. władze pruskie poddały klasztor nadzorowi i kontroli, zmierzając do jego stopniowej likwidacji. Ostatecznie w 1819 r. został zlikwidowany, a zabudowania klasztorne przeznaczono na więzienie. Kościół stał się kościołem parafialnym.

Zachowana dokumentacja klasztorna tworzy zespół archiwalny, w którym znajdują się 224 dokumenty z XIII-XVIII w., kopiańskie dokumentów i akta. Wśród dokumentów występują dokumenty papieskie, zwierzchnich władz zakonnych, królewskie i książęce oraz wystawione przez klasztor i osoby prywatne, akta własne dotyczące spraw wewnętrznych klasztoru oraz majątkowych (powstały w głównie w XVIII w., ale znajdują się w nich informacje dotyczące okresu wcześniejszego), znajdujące się w zespole akta pruskich urzędów powstały w związku z przejściem kontroli nad klaszturem i jego majątkiem, roszczeniami majątkowymi wobec klasztoru i osób trzecich.

Oprawa i konstrukcja księgi

Blok ma wymiary 39,5 x 26 cm. Księga liczy 321 kart zawartych w 50 składkach. Kopiańskie wykonano na papierze ręcznie czerpanym i uszyto niebielonymi nićmi na sześć wypukłych, sznurkowych zwińców. Grzbiet bloku jest płaski, został oporkowany i zaklejony klejem glutynowym. Do grzbietu przyklejono paski grubego, niebielonego płótna, dodatkowo wzmacniającego zawieszenie bloku. Kapitałki (na pergaminowej podkładce ze sznurkowym rdzeniem) wyszyto nitkami w kolorze czerwonym i nitkami niebielonymi. Podkładka została przesyta z blokiem i przyklejona do zewnętrznej strony okładek.

Księgę oprawiono w drewniane, sfazowane okładziny o wymiarze 41,5 x 27,5 cm. Zwińcy i płóciennne paski przyklejono do wewnętrznej strony

desek. Księgę obłożono w skórę bydlęcą, garbowaną tłuszczowo, przyklejoną do grzbietu bloku.

Obie okładziny ozdobione są w ten sam sposób. Po środku przedniej i tylnej okładziny wykonano tłoczenia z pojedynczej, okrągłej plakiety. Wszystkie krawędzie okładzin zdobi tłoczony ornament. Dodatkowo w międzyzwężłach wytłoczono ornament w kształcie rombu. Księga posiada zapięcia wykonane z mosiądzu. Zaczepy z bolcem przymocowano gwoździkami do przedniej oprawy. Paski zapięcia o szerokości 4 cm, sklejono z trzech warstw skóry. Zewnętrzna warstwa została ozdobiona takim samym ornamentem jak obłoczenie. Pasek przymocowano do okładziny nasadą klamry w kształcie aniolka. Zapinki nie zachowały się, najprawdopodobniej powtarzały ten sam motyw, co zaczepy – ażurowy ornament z główką aniolka.

Stan zachowania

– oprawa i konstrukcja

Przednia okładzina jest luźna, niepołączona z blokiem. Zwięzy przerwane są w przednim przegubie. Skórzane obłoczenie jest bardzo zniszczone: posiada liczne ubytki, skóra jest przesuszona i spękana. Przy krawędziach okładzin skóra popękała, odsłaniając deski. Lico skóry jest bardzo mocno zabrudzone, z licznymi przetarciami. Na przedniej okładzinie widoczne pęknięcie skóry wzdłuż krawędzi, najprawdopodobniej na skutek pęknięcia deski. Zachowały się fragmenty paszków, przez które przewleczono sznurek, mający pełnić zadanie prowizorycznego zapięcia. Zapinki nie zachowały się.

– blok księgi

Blok zachował się w dobrym stanie. Szycie jest zwarte, a karty nie mają ubytków. Pojawiają się nieliczne przedarcia. Pierwsza karta zdemontowana i zabrudzona. Ostatnia składka jest luźna, a część kart została wycięta, na części widoczne są ślady noża. Grzbiet składki przeklejony jest białym klejem syntetycznym – najprawdopodobniej jest to współczesna naprawa, mająca wzmocnić luźne szycie i zapobiec zaginięciu składki.

Przebieg konserwacji – restauracji

Przystąpiono do demontażu oprawy. Używając metalowej szpatułki oraz wilgotnego wacika, oddzielono wyklejki od desek. Następnie zdemontowano metalowe elementy. Skórzane obłoczenie zdjęto na sucho, używając metalowej szpatułki, delikatnie podważając skórę. Tylna okładzina nie wymagała demontażu – mocowanie okładziny jest silne, a zarówno tylna deska, jak i zwięzy, zachowały się w dobrym stanie i nie wymagały inwazyjnych zabiegów.

Blok księgi oczyszczono mechanicznie. Zdecydowano się na zdemontowanie ostatniej składki z bloku (przemawiał za tym zły stan zachowania grzbietów kart oraz pęknięte nici szycia) oraz płóciennych pasków z grzbietu. Wyklejki oraz blok księgi oczyszczono mechanicznie. Skalpelem usunięto klej akrylowy z grzbietu składki. Wyklejki, pierwszą kartę oraz zdemontowaną składkę kąpano w gorącej wodzie. Przedarcia wzmocniono bibułą japońską, po czym planowano 2-procentowym roztworem tylozy. Wyklejki zdublowano na bibułkę japońską. Karty suszono między tekturami pod lekkim obciążeniem. Zdemontowaną składkę wszyto ponownie w blok.

Blok umieszczono w prasie belkowej. Grzbiet bloku oczyszczono mechanicznie z nadmiaru kleju glutynowego i resztek płótna, po czym ustabilizowano klejem króliczym i wygładzono kostką introligatorską. Na mokry klej, w międzyzwięzła, przyklejono przygotowane wcześniej białe, bawełniane paski płótna, powleczone klejem ze skrobi modyfikowanej. Całość pozostawiono do wyschnięcia.

Przystąpiono do konserwacji oprawy. Deski oczyszczono mechanicznie skalpelem. Resztki skóry delikatnie zwilżano i usuwano metalową szpatułką. W trakcie demontażu przedniej okładziny zauważono pęknięcie przebiegające wzdłuż dłuższej krawędzi deski, znajdujące się 5-7 cm od zewnętrznej krawędzi. Luźny fragment deski zamocowano drewnianymi kołkami, a ubytki uzupełniono kitem na bazie drewna.

Następnie przystąpiono do zawieszenia przedniej deski. Uszkodzone zwięzy przedłużono lnianymi nićmi, po czym przyklejono je klejem skrobiowym do wewnętrznej strony deski. Paski płótna przyklejono do wewnętrznej strony okładek, wzmacniając tym samym zawieszenie bloku.

Przystąpiono do konserwacji skórzanego obleczenia. Lico skóry oczyszczono z kurzu przy pomocy pędzla, po czym czyszczono chemicznie wacikami nasączonymi mieszaniną emulsji Maroquin oraz alkoholu izopropylowego w proporcji 1:1. Z uwagi na znaczne zniszczenia skórzanego obleczenia konieczne było jego wzmocnienie. Obleczenie zdublowano na nową skórę garbowaną roślinnie. Przygotowano tekturę z płaską makiętą grzbietu, odwzorowując przy pomocy skórzanych pasków długość, szerokość i rozmieszczenie zwięzłów, tak aby podczas prasowania obleczenia nie spłaszczyć widocznych na nim wypukłości. Skórę dublażową zmoczono, umieszczono na makiecie, po czym uformowano miejsca na zwięzy. W miejscu grzbietu przyklejono dwie warstwy papieru japońskiego, używając kleju skrobiowego. Całość przelożono papierem silikonowym oraz tekturami i pozostawiono do wyschnięcia w prasie introligatorskiej. Następnie skórę dublażową i tylną część zabytkowego obleczenia zwilżono wodą. Lico skóry dublażowej i stronę mizdrową obleczenia pokryto klejem ze skrobi modyfikowanej,

a następnie sklejkono ze sobą. Tak przygotowaną skórę ponownie umieszczono na tekturze z makiętą grzbietu, stosując izolację z papieru silikonowego. Przełożono filcem, przykryto kartonem i suszono w prasie introligatorskiej. Po wysuszeniu naciągnięto skórę na drewniane okładziny. Nie powtórzono oryginalnej konstrukcji zwartego grzbietu, ponieważ groziłoby to ponownym uszkodzeniem zarówno skóry obleczenia, jak i grzbietu bloku. Księgę włożono między papier silikonowy i filc, wstawiono do prasy introligatorskiej i pozostawiono do wyschnięcia. Następnie nawilżono od strony mizdry przednią część obleczenia i przyklejono do okładziny, używając kleju ze skrobi modyfikowanej. Dwuetapowy dublaż skóry pozwolił na dokładne dopasowanie odłączonej części obleczenia. Księgę ponownie suszono w prasie introligatorskiej.

Przystąpiono do konserwacji elementów metalowych. Mosiężne elementy zapięcia oczyszczono delikatnie, uważając, by nie usunąć warstwy patyny. Zabezpieczono 40-procentowym roztworem Paraloidu B-44 w acetonie.

Zachowane fragmenty pasków przedłużono, po czym zamontowano, używając oryginalnych nasad klamer. Zawinięto krawędzie skóry obleczenia. Do wewnętrznej strony desek przyklejono trzy warstwy papieru archiwalnego, który odizolował drewno od papierowych wyklejek oraz wyrównał wewnętrzną powierzchnię okładziny. Przyklejono papierowe wyklejki. Książkę pozostawiono w prasie introligatorskiej do wyschnięcia.

Przystąpiono do punktowania skóry dublażowej, używając farb akwarelowych i 2-procentowego roztworu tylozy. Skórę pokryto natłuszczającym balsamem Maroquin.

Z uwagi na duży rozmiar i ciężar kopiarusza wykonane zostało pudło dostosowane wymiarami do formatu książki oraz rozkładany pulpit pozwalający na korzy-

Fot. 2. Kopiarusz z klasztoru Cystersów w Koronowie w pudle ochronnym, stan po konserwacji

stanie z książki bez ryzyka jej uszkodzenia. Rozważono również rekonstrukcję zaginionych zapinek, które powtarzałyby kształt nasad klamer. Ostatecznie zrezygnowano z rekonstrukcji zaginionych elementów z uwagi na niepewność co do ich oryginalnego kształtu. Pudło ochronne stanowi wystarczającą ochronę zakonserwowanej książki.

Klasztor Karmelitów w Bydgoszczy

Acta Capituli Provincialis Provinciae Maioris Polonie Sanctissimi Sacramenti ordinis Fratrum B. M. V. de Monte Carmelo S.O. Sub Praesidentia A.R.P. Bertholdi a So Adalberto S.I.L.L.I. Exprovincialis custodis Provinciae commisari Generalis in Conventu. 1793-1806, sygn. 59

Fot. 3. Księga z klasztoru Karmelitów w Bydgoszczy, stan przed konserwacją

Do Bydgoszczy karmelici zostali sprowadzeni prawdopodobnie w 1398 r. Fundację zatwierdził papież Bonifacy IX w 1401 r. Klasztor powstał na Przedmieściu Gdańskim, niedaleko mostu przez Brdę. Murowane zabudowania klasztorne wraz z kościołem ukończono w połowie XVI w. Karmelici prowadzili działalność kaznodziejską, szerzyli

kult maryjny. Najważniejszą rolę odgrywało Bractwo Matki Boskiej Szkaplerznej. Istniało także Bractwo św. Józefa, Bractwo Różańcowe, Bractwo Opieki Matki Boskiej oraz bractwo muzyczne. Po 1772 r. klasztor poddano nadzorowi władz pruskich, pozbawiono go majątku i ostatecznie zlikwidowano w 1816 r. Zabudowania klasztorne przeznaczono na szkołę.

Znajdujące się w zespole 22 dokumenty to nadania majątkowe na rzecz klasztoru, potwierdzenie jego uprawnień przez władców i papieży, umowy majątkowe, dokumenty otrzymane w związku z działalnością religijną klasztoru i funkcjonujących przy nim bractw. Jednemu ze zbiorów wspomnianych dokumentów nadano formę księgi (sygn. 59), która wymagała zabiegów konserwatorskich. Zachowane akta dotyczą głównie spraw majątkowych i są to wypisy z akt grodzkich i miejskich różnych umów majątkowych, notatki, dokumentacja prowadzonych sporów finansowo-majątkowych oraz akta wytworzone przez władze pruskie w związku z nadzorem administracyjnym nad klasztorem i jego finansami, przejęciem majątku klasztorowego i roszczeń klasztoru wobec osób trzecich.

Oprawa i konstrukcja księgi

Blok księgi ma wymiary 33 x 19 cm. Księga liczy 221 kart zawartych w 26 składkach z papieru ręcznie czerpanego. Księgę uszyto niebielonymi nićmi na sześć wypukłych, sznurkowych związów. Grzbiet bloku został wyokrąglony,

oporkowany i zaklejony klejem glutynowym. Księgę oprawiono w tekturowe okładziny o wymiarze 33,8 x 20,5 cm. Tekturę wykonano, sklejjąc z sobą liczne warstwy makulatury. Związki przyklejono do wewnętrznej strony okładek. Grzbiet księgi obłożono w brązową skórę bydlęcą, garbowaną roślinnie, przyklejoną do grzbietu bloku. Jako obłożenia użyto pergaminowego rękopisu obustronnie zapisanego. Wyklejki składają się z niezapisanych kart papieru czerpanego.

Stan zachowania

– oprawa i konstrukcja

Skórzany grzbiet jest bardzo mocno uszkodzony: posiada liczne ubytki i przedarcia, skóra jest przesuszona i spękana. Lico skóry jest zabrudzone, widoczne są na nim liczne przetarcia. Pergaminowe obłożenie jest również bardzo mocno zabrudzone, z ubytkami odsłaniającymi okładziny. Tektury zdeformowane są i rozwarstwione. Pergaminowe paski stanowiące zapięcie księgi są pęknięte, zabrudzone i zdeformowane.

– blok księgi

Blok księgi zachował się w bardzo dobrym stanie. Karty nie są uszkodzone, szycie jest zwarte.

Przebieg konserwacji – restauracji

Przystąpiono do demontażu oprawy. Używając metalowej szpatułki oraz wilgotnego wacika, oddzielono wyklejki od desek. Pergaminowe obłożenie i skórzany grzbiet zdjęto na sucho, używając metalowej szpatułki, delikatnie podważając skórę i pergamin. Wyklejki oczyszczono mechanicznie, po czym wykąpano w gorącej wodzie, zdublowano na bibulkę japońską i planowano 2-procentowym roztworem tylozy. Karty suszono pod lekkim obciążeniem. Blok księgi oczyszczono mechanicznie.

Blok włożono do prasy belkowej. Grzbiet bloku oczyszczono mechanicznie z nadmiaru kleju glutynowego i resztek skóry, po czym ustabilizowano klejem króliczym i wygładzono kostką introligatorską. Na mokry klej, w międzyzwięzła, przyklejono przygotowane wcześniej białe, bawełniane paski płótna, powleczone klejem ze skrobi modyfikowanej. Całość pozostawiono do wyschnięcia.

Przystąpiono do konserwacji oprawy. Z uwagi na deformacje i silne zakwaszenie okładek zdecydowano się na wykonanie nowych tektur, powtarzając oryginalny sposób wykonania. Arkusze papieru archiwalnego sklejjano ze sobą do uzyskania odpowiedniej grubości. Tak przygotowane tektury suszono w prasie introligatorskiej. Nowe tektury zawieszono na oryginalne związki i dodane paski bawełnianego płótna.

Czynności konserwatorskie związane z konserwacją i dublżem skórzanego grzbietu przebiegały analogicznie do zabiegów konserwatorskich wykonywanych przy kopiariuszu cystersów. Wyjątek stanowiło użycie półokrągłej makiety grzbietu, użytej, by dostosować zdublowaną skórę do wyokrąglonego grzbietu kopiariusza z klasztoru Karmelitów.

Po wyschnięciu skórę naciągnięto na okładziny. Tutaj również nie powtórzono oryginalnej konstrukcji zwarteo grzbietu, która naraziłaby zabytkową skórę na uszkodzenia.

Pergaminowe obleczenie oczyszczono ostrożnie mechanicznie gumką elektryczną i skalpelem, tak by nie uszkodzić znajdującego się na nim tekstu. Pergamin oczyszczono również wacikami zwilżonymi mieszaniną wody i alkoholu izopropylowego w proporcji 1:1. Ubytki uzupełniono pergaminowymi łatkami, dociętymi dokładnie do rozmiaru ubytku i sfazowanymi na brzegach. Suszono między bibułami pod lekkim obciążeniem. Następnie obleczenie ponownie naklejono na okładziny.

Pergaminowe paski oczyszczono mechanicznie i zdublowano na nowy pergamin. Wycięto dwa brakujące paski. Wszystkie paski wklejono w okładzinę. Do wewnętrznej strony tektur przyklejono dwie warstwy papieru archiwalnego, który wyrównał powierzchnię okładziny. Przyklejono papierowe wyklejki. Książkę suszono w prasie introligatorskiej.

Przystąpiono do punktowania skóry dublżowej, używając farb akwarelowych i 2-procentowego roztworu tylozy. Skórę pokryto natłuszczającym balsamem Maroquin. Księgę umieszczono w bezkwasowym pudle ochronnym.

Obie księgi przed odłożeniem do magazynu archiwalnego umieszczono w nowych opakowaniach

ochronnych. Zabiegi konserwatorskie ograniczyły ryzyko dalszych zniszczeń oraz poprawiły estetykę obiektów. w przypadku kopiariusza z klasztoru Cystersów nowe pudło ochronne z pulpitem zmniejszyło ryzyko uszkodzeń mechanicznych podczas ewentualnego użytkowania księgi.

Fot. 4. Kopiariusz z klasztoru Cystersów w Koronowie oraz księga z klasztoru Karmelitów w Bydgoszczy, stan po konserwacji

Conservation of two monasterial books from the State Archive collection in Bydgoszcz

keywords: maintenance, restoration, Koronowo, Cistercians, Carmelites, monastery archives, State Archive in Bydgoszcz,

Two books from the State Archive collection in Bydgoszcz underwent conservation. These were: a copy book from the records group *Cistercian Monastery in Koronowo* and a book from the group *Carmelite Monastery in Bydgoszcz*. The objective of the conservation and restoration works was to stop the destruction process of materials and to safeguard them against further destruction. Due to the value of these historical books, the procedures aimed at keeping their integrity and as much authentic substance as possible. The essence of the conducted conservation and restoration works was to strengthen the leather cover of the books through doubling the cover with grain leather. It was necessary to strengthen the block suspension to lighten the original binders and to prevent their splitting. Metal fasteners were also restored. All conservation and restoration procedures were aimed at preserving in the best possible way the features determining the value of the historical books. The specific procedures were selected to interfere in the material of the historical books to the least possible extent, to improve the state of their preservation and aesthetics, and at the same time to safeguard them against further destruction.

Konservierung von zwei Klosterbüchern aus den Sammlungen des Staatsarchivs in Bydgoszcz

Schlüsselwörter: Konservierung, Wiederherstellung, Koronowo, Zisterzienser, Karmeliter, Klosterarchivalien, Staatsarchiv in Bydgoszcz,

Es sind zwei Bücher aus den Sammlungen des Staatsarchivs in Bydgoszcz konserviert worden, und zwar: ein Kopialbuch aus einem Satz der Urkunden *Das Zisterzienserkloster in Koronowo* und ein Buch aus der Sammlung *Das Karmeliterkloster in Bydgoszcz*. Die Konservierungs- und Wiederherstellungsarbeiten haben als Ziel, die in den Objekten vorkommenden Prozesse der Materialienzerstörung anzuhalten und sie vor weiterer Vernichtung zu schützen. In Hinsicht auf den Wert der Denkmäler mussten die Maßnahmen so geplant werden, um die Integrität und möglichst viel authentische Substanz des historischen Objektes aufrechtzuerhalten. Das Wesentliche der getroffenen Maßnahmen im Bere-

ich der Konservierung und Wiederherstellung der Bücher war die Verstärkung der Lederverkleidung der Bucheinbände durch die Aufklebung von Narbenleder auf die Verkleidung. Eine Verstärkung der Blockaufhängung war notwendig, wodurch man originelle Bünde entlasten und ihrem Bruch vorbeugen könnte. Es sind ebenfalls Verschlüsse aus Metall konserviert worden. Alle vorgenommenen Konservierungs- und Wiederherstellungsmaßnahmen bezweckten so weit wie möglich die Aufrechterhaltung der über den Wert des Denkmals entscheidenden Merkmale. Man bemühte sich, so die ergriffenen Maßnahmen auszuwählen, um minimal in die Substanz des Denkmals einzugreifen, seinen Zustand und Reiz zu verbessern und zugleich gegen weitere Vernichtungen abzusichern.